

de Aoiz.

Anàlogament, doncs, els romans reduïren ILERSDA a ILERDA. Al sistema fonètic del llatí repugnaven radicalment els grups dels tipus *rst*, *rsd*, *rsk*, *lsk* etc.

Però si les classes altes romanes, visigodes i aràbigues, acceptaren aquesta forma del llatí clàssic, urbanitzada, el poble menut seguí aferrat al seu consonantisme ibèric. El que féu, solament més tard en romanitzar-se del tot, és simplificar ILERSDA en LESDA, que donà regularment *Lleida*, segons la normal evolució fonètica del català.

Aquesta forma ibèrica pura, i inadaptada a l'ordit dels sons i sil·labeig llatins, es deu trobar entre els textos en escriptura ibèrica, si bé dissimulada per les incertituds i ambigüitats del desxiframent dels caràcters ibèrics. Entre altres coses, tinguem present que es tractava d'una transacció entre abecedari i sil·labari: un signe, de vegades = una síl·laba, altres cops = un fonema.

De fet, el mateix GzMoreno, en una moneda ibèrica de bronze, encunyada allí,⁴ en desxifrar-hi el nom de la ciutat, llegí *ilizrt* (*Miscelàneas*, 1949, 9.62), on trobem la sibilant que ens hem vist obligats a postular. Tant si tenia raó en l'ordre *zrt*, com si aquell síl·laba-abecedari permetés entendre *ilirtz*...: car també fóra concebible, que la forma oïda pels romans fos *ilezrda*,⁵ i així mateix haurien llatinitzat en ILERDA aquest nexa *zrd* impronunciable: i llavors fóra no gens menys natural que el poble ilergeta, en procés de romanització, en fes ILERSDA > LESDA.

Altres dades reforcen la nostra sospita. Si alguns ibers romanitzats traslladaren la *s* o simplificaren el nexa en un sentit, altres ho farien en un altre; car tenim un altre testimoni del desplaçament en la forma *Islerda* que es llegeix en un doc. en català arcaic (8 anys després de la conquesta de la ciutat): «--- B. de Munels, qui anava vas *Isllerde* --- anava al comte --- anaven cum illo in Espania ---» (doc. de 1157 ja publ. per Balari, *Orig.* 68); i *DECat.*, s.v. *anar*.

Altres noms ibèrics relacionats, i més o menys afins, sense anar massa lluny, pogueren presentar tals combinacions entrebancadores. *Llirt*, que veurem en art. a part, sembla prolongació d'un *LIZIRT*, quasi igual al *Ilizrt* llegit per Gz.Moreno. El nom d'*Olèrdola* m'ha semblat sempre una formació paral·lela a (I)LERDA. Si aquest es formà amb la *l*-«amovible», en O-LERD-ULA, hi hauria un O- ibèric prefixat, de paper més o menys comparable; i afegint-s'hi d'altra banda l'element sufixal que reapareix en bastants noms hispànics: BECULA, MENDI-CUL-EIA, TOLET-ULA.

Ara bé, sembla que en el nom de l'antiquíssima ciutatella penedesenca, hi hagué també la difícil

combinació RSD eliminada pels romans. I no sense supervivència medieval, simplificada com en el precatalà LESDA; car en un doc. de 1084, copiat a Solsona (pel binomi arxival Serra Vilaró-A.Llorens) es llegeix: «Mironi, quem vocant Foget, dono Sancte Marie *Celzone*, alode in comitatu Barcinone, in castrum *Olesdola*, in loco q. vocant *Bene Ages*» (= *Benages*, ben conegut en els docs. d'allí). Car aquí tenim -RSD->-sd-. En l'ús penedesenc vulgar (encara viu), diuen *Lèrdol* o *Lèrdola*,⁶ amb el mateix escapçament de la inicial -o ben semblant- al de IERSDA, o de ILITURCI > *Lladurs*.

En les nostres tenebres ibèriques, hi ha dubtes tant o més que relatives certituds: bé ho ha de confessar tothom. El mateix Gz.Moreno (diguin el que vulguin alguns, encara és ell qui hi ha anat més a la segura) reconeixia (*B.R.A.E.* 1943, 273): «la dificultat que crea en mi sistema la forma *Ilirta* que me resulta, però *Ilerda* será forma d u l c i f i c a d a por los romanos»; i també *Ilduro* per *Iluro* li crea algun escrúpol (p. 274); «en *Ilirta* la dificultat està en el signo Ψ o Ψ' que vale *ti*, y en *Ilduro* està en el Δ = -duro»; però existeix Δ , amb traç complementari. Doncs ens preguntem si aquell símbol no es pogué usar també per *zri* o *zr*: puix que les fronteres entre *t/d/z/* no eren netes, o infranquejables; i llavors la lliçó *Ilirta*, dominant, no seria, en el fons, més que un al·lòtrop o variant dialectal de l'*Ilizrt* comprovat, i del nostre ILERSDA.

Pel que fa a *Ilduro* s'ha palpotejat bastant per explicar *ldu/lu*, junt amb el nexa d'*Ildirda*. No crec pas que Mz/Pi. vagi bé (*Orig.* I, 207, 308) en veure-hi un cas més de l'assimilació LD>Ll, ben documentada per ell en docs. arcaics cast., i molt més copiosa en català (tipus *caldera>cal·lera*): són dos nivells cronològics separadíssims: per més de 1000 anys (el nostre LD>Ll és assimilació romànica del tipus de ND >cat.n, MB>m); ja no fóra tan inversemblant relacionar-ho amb el duplicat existent en dialectes bascos: *bildur/bilur*, *orol(d)io*, *bal(d)in* (Uhlenbeck, *Vergl. Lautl. d.bask. Dialekten* 82).

Sobre la parentela intra-ibèrica no estem tan mancats de llums. Veg. llistes de noms connexos en Gz.Moreno, *Homen. a Mz.Pi.* 1925, III, 494, i *Miscel.* I, 171, 247; més sobre això en Caro Baroja (*Emerita* XI, 26); Tovar, *Estudios Mz.Pi.* 1950, II, 309-10; i naturalment Hübner (*M.L.I.* I, 36-37); i sobre les monedes Mateu-Llopis (*BABL* XIX, 139, i *Pirineos* III, n. 45, 66). Si el lingüista no es fia gaire d'aquest, ni troba Hübner prou al corrent, continua comptant amb la bona orientació de Schuchardt (*Iber. Deklination* 36, 30), que no deixà de dir ja coses ben intuïdes sobre la qüestió L/LD/LT, en general; i, per a *Iltrd* i *Iltrcescen* en particular, pp. 62-63). D'altra banda, ja n'he tret altres dades i idees, sobretot